

4. D. Shuksmith, J. Bryden, P. Rosenthal (2008). [et all] Pluriactivity, farm structures and rural change. Journal of agriculture economics. Volume 40. №3. P. 345-360.

5. Hutorov A.O. (2011). Vertykalno intehrovani struktury u silskomu hospodarstvi: ekonomichni zasady formuvannia i rozvytku. Ekonomika i prohnozuvannia. №1. S. 120-130.

6. Nedobieha O.O. Zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku pidpriemstv na osnovi klasterneho pidkhodu. Universytetski naukovy zapysky. Chasopys Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava. №1(33). S. 259-263.

7. Iermakov O. Yu. Vyrobnychy potentsial silskohospodarskykh pidpriemstv ta napriamy yoho rozvytku. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). № 4(24). S. 9 – 13

УДК 332.2.021: 339.942

Юрченко О. Ю.
Київ, Україна

Urchenko O. U.
Kiev, Ukraine

ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті розкриті особливості міжнародних аспектів розвитку аграрного бізнесу за умов глобалізації.

Ключові слова: міжнародне сільське господарство, економічна інтеграція, конкурентоспроможність.

PROSPECTS FOR INTERNATIONAL AGRICULTURAL BUSINESS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

In Ukraine, the issue of disclosure of international aspects of agricultural business development in the context of globalization is fundamental. The author noted that the intensification of the processes of globalization is accompanied by qualitative changes in the world markets, whose importance for stimulating the development of other sectors of the world economy is significantly increasing against the background of a scarcity of natural resources and the influence of other factors. In the article, it is proved that the current period of development of the world economy is characterized by the development of global processes that contribute to the integration and strengthening of interrelations and interdependencies of economic entities. The purpose of the article is to substantiate the forecasts for further development of the potential of world agriculture. The author emphasizes that the most excellent attention is paid to the problem of the world agricultural market exit from the crisis through the help of its organs and specialized agencies, among which are the World Food Program (WFP), the United Nations Children's Fund (UNICEF), the International Fund for Agricultural Development, FAO and others. Measures taken under this framework provide mainly initial capital and cover only the most urgent needs of small producers in low-income countries and food shortages, and aim to create opportunities among them for the realization of prospects of various kinds and nature, depending on countries. The article outlines the types of measures that countries need to take in the short term to reduce the impact of the crisis.

Keywords: international agriculture, economic integration, globalization, competitiveness.

Постановка проблеми. Сьогоднішній період розвитку світового господарства охарактеризовано розвитком глобальних процесів, які сприяють інтеграції та посиленню взаємовідносин і взаємозалежностей економічних суб'єктів, що створює передумови заглиблення світової економічної кризи. Активізація процесів глобалізації супроводжується якісними змінами світових ринків, значення якого для стимулювання розвитку інших секторів світової економіки суттєво зростає на фоні нестачі природних ресурсів і впливу інших факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем глобалізації та вивченню причин виникнення економічних криз присвячено праці О. Білоруса, І. Бузько, А. Гальчинського, Б. П. Герста, Ч. Гіла, І. Дахно, М. Делягіна, Є. Кочеткова, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, Ю. Макогона, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Поручника, Г. Томпсона, Д. Стигліца, А. Філіпенка, Дж. А. Хансона, О. Шниркова та ін. Значний внесок у дослідження тенденцій розвитку міжнародного ринку ресурсів

здійснили: І. Александров, Л. Бесчасний, С. Караганов, А. Качинський, А. Кредисов, П. Леоненко, Д. Лук'яненко, В. Омельченко, І. Павленко, І. Потравний, В. Савчук, А. Філіпенко, Є. Хлобистов, Г. Черніченко та інші.

Метою статті є обґрунтування прогнозів подальшого розвитку потенціалу світового сільськогосподарства.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні сільське господарство в основному успішно задовольняє наявний у світі реальний попит на продовольство. Однак, за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), більш ніж 900 мільйонам чоловік на землі продовольча безпека не гарантована [1].

Найбільшої уваги до проблеми виходу світового ринку сільськогосподарської продукції з кризи приділяє ООН за допомогою своїх органів та спеціалізованих установ, серед яких можна виділити Всесвітню продовольчу програму (ВПП), Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ),

Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку, ФАО та інших.

Так, Ініціатива ФАО щодо боротьби із ростом цін на продовольство (ІБРЦП), розгорнута в грудні 2007 року, ставить за мету вирішення поточних проблем для запобігання подальшому погіршенню ситуації. У рамках ІБРЦП були прийняті надзвичайні заходи в 57 країнах загальною вартістю в 40 мільйонів доларів США. Значна частина роботи, виконаної ФАО, пов'язана із збільшенням масштабів діючих програм для надання підтримки сільському господарству та відновлення засобів до існування незаможного сільського населення, 80% якого заробляє на життя веденням сільського господарства. ФАО працює в тісному контакті з партнерами по Організації Об'єднаних Націй, перш за все з Всесвітньою продовольчою програмою та Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку, а також зі Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, регіональними організаціями та банками розвитку. Заходи, прийняті в рамках ІБРЦП, забезпечують в основному початковий капітал; вони охоплюють тільки самі нагальні потреби дрібних виробників у країнах з низьким рівнем доходу і дефіцитом продовольства і спрямовані на створення серед них можливостей, що дозволяють збільшити обсяги сільськогосподарського виробництва в майбутній посівний сезон. У програмному документі ІБРЦП коротко перераховані типи заходів, які країнам слід реалізувати в короткостроковій перспективі, для зменшення впливу кризи:

1. Надання насіння, добрив та інструментів і надання ефективних послуг з розповсюдження знань для забезпечення оптимального використання поставлених засобів виробництва, що закладе основи для стійкої інтенсифікації виробництва в майбутньому.

2. Проведення роботи з модернізації інфраструктури, наприклад, систем зрошення, ринкової інфраструктури та поліпшення сільських доріг.

3. Зміцнення технічних знань для збільшення вартості кінцевої товарної продукції дрібних сільгоспвиробників за рахунок вирощування більш якісних та більш врожайних сортів культур або за рахунок використання методів переробки, що дозволяють урізноманітнити продукцію, а також сприяння укладенню надійних і вигідних для виробників контрактів на постачання з сільськогосподарськими компаніями.

4. Скорочення втрат (що іноді складають до однієї п'ятої врожаю) за рахунок поліпшення обробки, молотби та складування, захисту сільськогосподарських культур і тварин від шкідників, хвороб і захворювань (наприклад, за допомогою систем комплексної боротьби з шкідниками) і вживання заходів з обмеження наслідків стихійних лих.

У всіх перерахованих сферах ФАО пропонує технічну і політичну допомогу і консультації, створення потенціалу, а також надання підтримки доставкам в рамках реалізованих нею значущих надзвичайних програм. Програмний документ ІБРЦП, доповнений планами дій і конкретними проектними/програмними пропозиціями, розробленими з країнами, використовується зараз для мобілізації ресурсів, необхідних для виконання національних планів дій. Підтримка в рамках ІБРЦП здійснюється за запитом країн. Точні потреби визначаються оціночними місіями і також під час консультацій з урядами. Їхнє головне завдання – виявлення найбільш уразливих груп, що найсильніше постраждали від підвищення цін на продовольство. Потім визначаються можливі варіанти реагування і політичні заходи [2].

До окремих сфер дії належать:

- розробка програм продовольчої безпеки, систем соціального захисту і мереж соціальної підтримки;
- поліпшення доступу до найважливіших засобів виробництва, таких як насіння і добрива;
- надання допомоги у вдосконаленні управління водними та ґрунтовими ресурсами;
- надання технічної допомоги у всіх перерахованих вище сферах;
- надання політичної допомоги, що включає проведення оцінки поточної сільськогосподарської та торговельної політики, тарифів, податків, заходів цінового контролю, конкурентної і ринкової політики та політики забезпечення продовольчої безпеки.

Підготовлені в результаті національні плани дій орієнтовані на досягнення продовольчої безпеки серед найбільш уразливих груп населення і націлені на створення для дрібних сільгоспвиробників нових можливостей доступу до засобів виробництва, інвестицій і технологій та отримання вигоди від високих цін на продовольство.

ФАО зробила значний внесок у розробку Всеохоплюючої рамкової програми дій (ВРПД), створеної Цільовою групою високого рівня з проблеми глобальної кризи в сфері продовольчої безпеки, очолюваної Генеральним секретарем ООН, і в партнерстві з іншими установами ООН і Бреттонвудськими установами. Вся діяльність, що реалізується в рамках ІБРЦП, повністю узгоджується з ВРПД і спрямована на досягнення результатів, передбачених у Рамковій програмі на короткострокову перспективу.

У Європі на сільське господарство припадає 1,7% ВВП, у ньому зайнято 4,2% населення країн ЄС. Підвищення температури на 2°C може призвести до зростання врожайності, однак не в усіх регіонах і не в усі роки. Теплова хвиля 2003 р. згубила

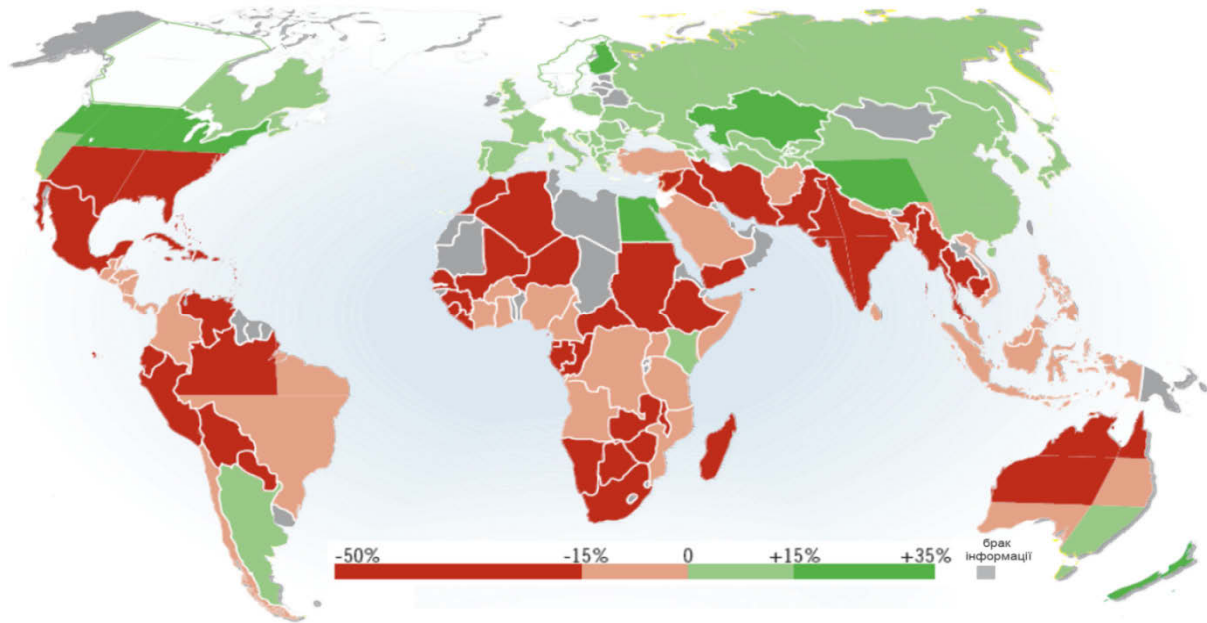

Рис. 1. Прогнозована трансформація продуктивності світового сільського господарства в 2080 р. від кліматичних змін (включаючи викиди ПГ від внесення добрив) [3]

від 30 до 40% урожаю зернових, а у Франції на птахофермах від жару загинули 4,5 млн. курчат. Очікується, що через більш часті посухи неврожайні роки в Росії стануть повторюватись приблизно у два рази частіше після 2020 р., а до 2070 р. у деяких регіонах врожайність знизиться на 40%. Продуктивність лісових господарств у Північній Європі вже зросла на 10%, але на півдні Європи очікується нестача води, посухи, спонтанні лісові пожежі, ерозії тощо [3].

З помірним потеплінням очікувані врожаї культур збільшаться в областях помірного клімату і знизяться в тропіках. Економіко-кліматичні моделі прогнозують збільшення глобального виробництва врожаю за легким і середнім сценаріями потепління менше, ніж на 3°C. Але спільний ефект більш високих середніх температур, більша мінливість температури і опадів, настання більш часті та

інтенсивної посухи і повеней, скорочення придатності води для іригації можуть бути руйнівними для сільського господарства в багатьох тропічних областях. В Африці третина населення перебуває в небезпеці голоду, чверть – у Західній Азії, приблизно одна шоста – в Латинській Америці. Прогнозується значний вплив зміни клімату на ціни продуктів харчування на глобальному рівні до 2050 р. Деякі моделі свідчать про більш істотні ефекти від зміни клімату після 2050 р. з подальшим збільшенням температури (Рис. 1).

Щодо варіанту незміни клімату, частка сільського господарства у ВВП в Африці району Сахари (регіон з найвищим впливом зміни клімату) може скоротитись на 2-9%.

Кліматичне моделювання свідчить про необхідність значних змін в схемах виробництва. За наявними оцінками, до 2080 року сільськогоспо-

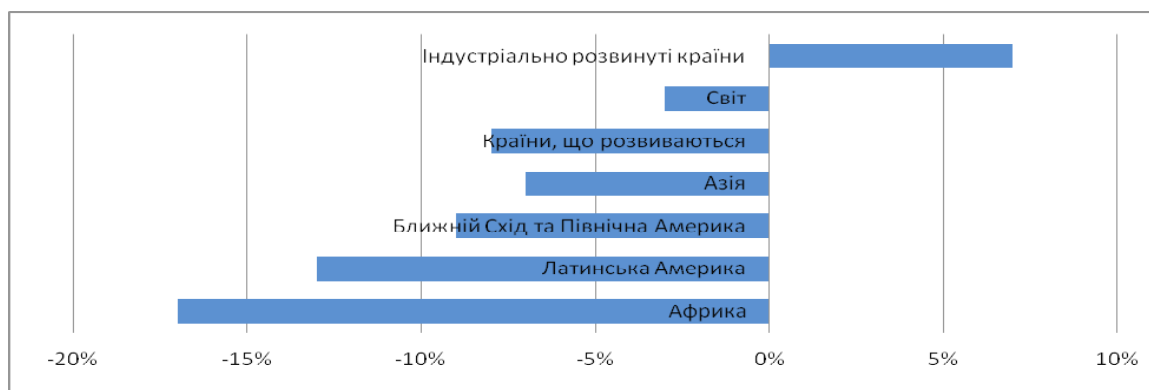

Рис. 2. Прогноз зміни світового сільськогосподарського виробничого потенціалу в 2000-2080 рр., % [4]

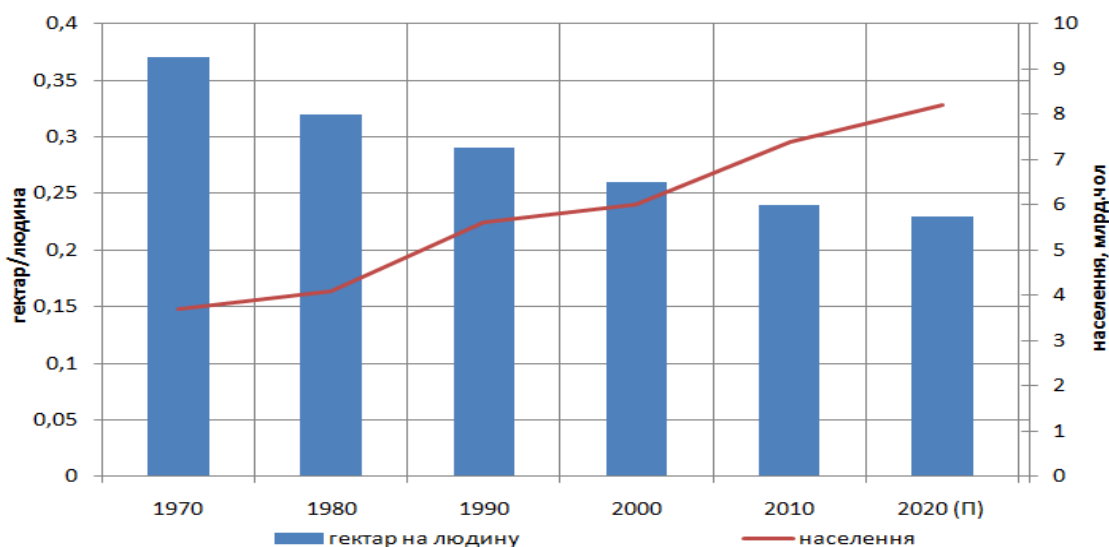

Рис.3. Співвідношення зростання чисельності населення і доступних для землеробства площ, 1970-2020 рр. (прогноз) [5]

дарський потенціал розвинених країн може зрости на 8%, переважно як результат більш тривалого періоду вегетації рослин, тим часом як у світі, що розвивається, він може на 9% знизитись, при цьому найбільші втрати, за оцінками, понесуть Африка до півдня від Сахари і Латинська Америка (Рис. 2).

Протягом останніх десятиліть відбувається стійке зростання населення планети, в основному за рахунок приросту в слаборозвинених країнах, що ставить перед світовим співтовариством завдання забезпечення продовольством (Рис. 3).

Населення світу неухильно зростає. У період 1990-2008 рр. населення Землі збільшилось на 25%, а основний приріст припав на менш розвинені регіони. При цьому зменшується кількість доступних для землеробства площ.

Підвищення продуктивності сільського господарства є життєво важливим для стимулювання росту інших секторів економіки. На фоні зростаючої нестачі земельних і водних ресурсів і впливу інших факторів, викликаних глобалізацією, стає очевидним, що майбутнє сільського господарства пов'язане з більш дбайливим ставленням до природних ресурсів. В останні два десятиліття істотний вплив на розвиток сільського господарства чинить зростаючий попит на сировину для виробництва біопалива. Розвитку світового ринку біопалива сприяли як зростання цін на нафту, так і прагнення розвинених країн зменшити залежність від постачальників енергоносіїв. З метою швидкого впровадження в практику біопалива керівництво США, Євросоюзу і уряди багатьох країн Південно-Східної Азії ввели податкові пільги й субсидії на його виробництво й споживання.

Швидке зростання попиту на біопаливо практично в усіх регіонах світу призвело до активного розширення його виробництва. Перехід до широкого використання біопалива впливає на світове сільськогосподарське виробництво і надалі може кардинально змінити його структуру в результаті переорієнтації з харчового сектора на промисловий. Виробництво біопалива відкриває нові можливості для пом'якшення зміни клімату й створення нових великих сільськогосподарських ринків.

Сільське господарство традиційно сприймається як винятковий або чутливий сектор глобальної торгової системи. Навіть при тому, що сільськогосподарські товари, на відміну від послуг, є продуктами праці, які фізично перетинають національні кордони, в системі СОТ вони виділяються окремо через свою особливу природу і роль в розвитку міжнародної торгівлі. Ця “відмінна” природа полягає в особливостях виробничого процесу в сільському господарстві, постійному попиті на харчові продукти, які забезпечують щоденні природні потреби людини, а також у важливій ролі, яку відіграє агропромисловий сектор в історії, культурі та економіці багатьох суспільств.

Сільське господарство в основному успішно задовольняє наявний у світі реальний попит на продовольство. Однак більш ніж 800 мільйонам чоловік на землі продовольча безпека не гарантована. Тенденція до зниження цін на продовольство на глобальних ринках, що спостерігалася на протязі тривалого часу, змінилася на протилежну, що призводить до росту невизначеності у сфері глобальної продовольчої безпеки. Початок ХХІ століття позначився якісними змінами на світовому ринку сільськогосподарської сировини й продо-

вольства. Мова йде про новий етап розвитку світової економіки, головною рисою якого є стрімке подорожчання продуктів харчування.

Аналіз динаміки цін на світовому ринку сільськогосподарської продукції показує, що хоча цінам на сільськогосподарську продукцію завжди була властива висока мінливість, їх коливання відбувалися навколо довгострокового низхідного тренда. Причинами цьому стали технологічні досягнення, що призвели до істотного скорочення витрат на виробництво харчових продуктів, а також широко поширене субсидування сільського господарства в країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що робило більш ефективне і дешеве виробництво нерентабельним в інших країнах. Два найбільших світових сільгоспвиробників – США й країни ЄС – серйозно дотували своє сільське господарство, це дозволяло їм продавати свої продукти на світовому ринку за заниженими цінами. Лібералізація торгівлі, проведена в рамках угод СОТ й двосторонніх торговельних угод, веде до того, що виживають найбільш конкурентоспроможні постачальники сільськогосподарських продуктів. Як правило, це великі концерни аграрної й харчової промисловості з США або ЄС. Вони вирощують монокультури в великих обсягах для світового ринку і тим самим витісняють дрібних виробників та їх різноманітну сільськогосподарську продукцію, орієнтовану на потреби цих країн. Крім того, західні агроконцерни одержують субсидії. Тому вони можуть пропонувати свої продукти за ціною, що є демпінговою для національних виробників у країнах, що розвиваються.

Ці два фактори підсилили роль невеликого числа країн, які наразі є головними постачальниками продовольства у світі. Така парадигма сільськогосподарського виробництва, рухома пропозицією, задала курс на поступове зниження реальних цін, і цей тренд тривав протягом десятиліть. Крім того, зміна ринкових і політичних умов викликала скорочення обсягу запасів і значно посилала планову залежність країн від імпорту для задоволення потреб у продуктах харчування. Результатом стало стрімке зростання ролі найбільших країн-експортерів у забезпеченні міжнародних ринків. Тож, при виникненні в таких країнах виробничого дефіциту, особливо протягом кількох років поспіль, ситуація зі світовими поставками цілком закономірно стає напруженою, а обумовлена цим вузькість ринку проявляється, перш за все, у зростанні цін.

Глобальність продовольчої проблемі надає ще й та обставина, що її вирішення неможливо досягти ізольованими зусиллями окремих країн, від яких потрібне добре налагоджене співробітництво незалежно від пануючих у них суспільних і політичних систем. До цієї проблеми не можна підходити та-

кож у відриві від інших складних ситуацій глобального розмаху, з якими змушене зіштовхуватися людство. Сьогодні у світі немає держави, у якій виробництво, розподіл і зовнішня торгівля продовольством не були б пріоритетними напрямками регулювання з боку центральної влади, тому критично важливим є аналіз політики країн світу у відповідь на продовольчу і фінансову кризи.

Висновки і пропозиції. Встановлено, що початок ХХІ століття позначився якісними змінами на світовому ринку сільськогосподарської сировини й продовольства: внаслідок стрімкого подорожчання продуктів харчування, а також стійкого зростання населення планети продовольча безпека може бути гарантована виключно на основі зростання продуктивності сільського господарства

Визначено, що до 2080 року сільськогосподарський потенціал розвинених країн може зрости на 8%, в той час, як у країнах, що розвиваються, він може знизитись на 9% внаслідок уповільнення зростання врожайності, відсутності інвестицій і зниження витрат на фінансування наукових досліджень в цій сфері, при цьому найбільші втрати, за наявними оцінками, понесуть Африка до півдня від Сахари і Латинська Америка.

References

1. Polozhenie del v svyazi s otsutstviem prodovolstvennoj bezopasnosti v mire (2009). Ekonomicheskij krizis – posledstviya i izvlechennye uroki [Elektronnyj resurs]. Oficialnyj sayt Prodovolstvennoj i sel'skohozyajstvennoj organizacii OON (FAO). Rezhim dostupa: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/012/i0876r/i0876r.pdf>.
2. Prodovolstvennaya i sel'skohozyajstvennaya politika [Elektronnyj resurs]. Prodovolstvennaya i sel'skohozyajstvennaya organizaciya Obedinennyh Nacij : [sajt]. – Rezhim dostupa: <http://www.fao.org/documents/ru/Prodovolstvennaya%20i%20sel'skohozyajstvennaya%20politika/topicsearch/4>.
3. Ryabchin A.M., (2008) Ekonomika izmeneniya klimata i mezhdunarodnaya sistema ohrany okruzhayushej sredy. Opyt Evrosoyuza, Problemy i perspektivy razvitiya sotrudnichestva mezhdru stranami Yugo-Vostochnoj Evropy v ramkah Chernomorskogo ekonomicheskogo sotrudnichestva i GUAM. Doneck-Odessa: DonNU. S. 536-541
4. Yankovskiy N.A. Ynnovatsyonnye y klassycheskye teoryy katastrof y ekonomicheskikh kryzysov /N.A. Yankovskiy, Yu.V. Makohon, A.M. Riabchyn: monohraf. / Pod red. Yu.V.Makohona. – Donetsk: DonNU, 2009. – 331 s.
5. Myrovoi gymok myneralnykh udobreniy: monohraf. / Yu.V. Makohon, A.B. Yatsenko, N.Y. Hubatenko, A.M. Riabchyn, Э.А. Savchenko, M.Iu. Pyvonosov, M.V. Akselrod; Pod red. Yu.V. Makohona. – Donetsk: 2012. – 280 s.
6. Current world fertilizer trends and outlook to 2014 [On-line resource] // Official website of the Food and Agriculture Organization of the United Nations – Access mode: <ftp://ftp.fao.org/ag/agp/docs/cwfto14.pdf>.